

De nieuwe overheid van D66

Thom de Graaf zegt het steeds weer in toespraken en interviews: D66 wil een 'nieuwe overheid'. Maar wat bedoelt hij daar nu eigenlijk mee? In hoofdstuk vier van het D66-verkiezingsprogramma worden de doelstellingen voor die nieuwe overheid beschreven. De uitwerking in het verkiezingsprogramma is echter minimaal, vindt Margo Andriessen. Dat is volgens haar best riskant, want de andere paarse partijen zijn een stuk duidelijker.

De nieuwe paarse overheid is een 'op-tredende overheid', zoals burgemeester Cohen van Amsterdam het

in zijn nieuwjaarstoespraak noemde. Het idee van de 'terugtrekkende overheid' waar paars mee begon, is helemaal op zijn retour. De nalatigheid van overheden in Enschede en Volendam is de voornaamste aanleiding voor deze ommekeer, maar die rampen waren slechts een katalysator. Paars II begon reeds eerder zijn geloof in de afstandelijke overheid te verliezen, toen een paar keer dramatisch duidelijk werd dat een overheid weliswaar veel taken en verantwoordelijkheden op afstand kan zetten, maar toch de schuld krijgt als het mis gaat. Hoogtepunt in dat drama was de verzelfstandiging van de NS. De in de jaren tachtig ingezette 'decentralisatie' van taken naar lagere overheden, en de in de jaren negentig volgende trend van 'kerntaken' bij de overheid en 'vermarkting' van de overige taken verloor de politiek niet van haar verantwoordelijkheid. Daardoor kwam er een ommekeer in het denken over overheidstaken. Die ommekeer startte met de groei van het aantal toezichthoudende instanties, die namens de ministeries de gang van zaken in vermarkte sectoren moesten gaan volgen. Hoogtepunt vormde het terughalen van bijna alle taken in de sociale zekerheid naar een nieuwe overheidskolos: het UWV (Uitvoeringsorgaan werknemersverzekeringen).

Profileren

Tegenover die trend naar meer *verantwoordelijkheid* bij de overheid zet D66 nu een 'nieuwe overheid', die duidelijk afstandelijk is. Bij D66 is het niet meer de overheid die de maatschappij vormgeeft, maar de burger zelf. "In de komende periode zal de overheid invloed en verantwoordelijkheid terug moeten geven aan de betrokkenen", heet het. Het lijkt haast onbegonnen werk in het huidige tijdsgewricht. Mocht D66 in de oppositiebanken belanden, dan is er nog hoop. Want met dit thema in de hand kan D66 in de Tweede Kamer nieuwe gedetailleerde regelingen naar de prullenbak verwijzen. Maar mocht de partij weer mee gaan regeren, dan wordt het moeilijker. Hoe kan D66 zich dan met de nieuwe overheid profileren? Misschien lukt het de Eerste Kamer af te schaffen? Misschien komt er ooit een gekozen minister-president? De burger heeft dan meer te kiezen, maar is de overheid dan ook vernieuwd? Rijden de treinen dan op tijd? Komen er dan vanzelf min-

der verstikkende regels?

Gekozen bestuurders zullen even hard tegen

de bureaucratie oplopen als benoemde be-

stuurders. Zij zullen zich evengoed moeten afvragen hoe de overheid beter kan functioneren.

Aanwalsterrein

Er is dus meer uitwerking van het D66-gedachtengoed nodig over de nieuwe overheid. De sociaal-liberalen willen de burger meer verantwoordelijkheid geven, maar zullen moeten accepteren dat in de komende regeerperiode de overheid weer verantwoordelijkheid aan zich zal trekken, met name op terreinen als veiligheid en sociale zekerheid. Op welke terreinen valt dan nog te scoren? Mijn stelling is dat de aanval moet worden ingezet op twee terreinen, die D66 na aan het hart liggen: de gezondheidszorg en het ambtelijk apparaat.

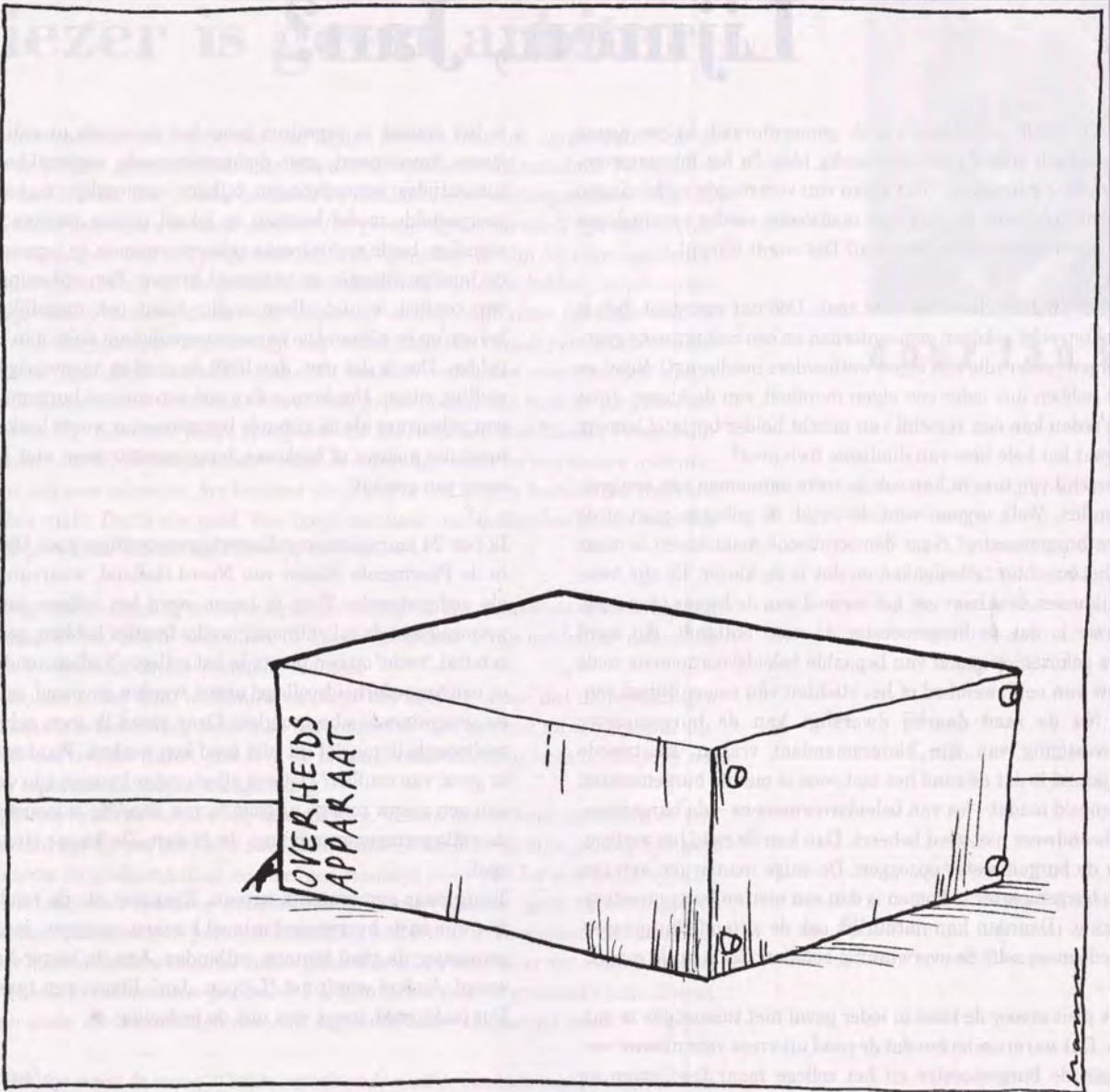
De *nieuwe overheid* zou in de gezondheidszorg een einde moeten maken aan de praktijk van verplichte premies, bureaucratie, machtige besturen en prikkels. D66 moet zich er in de volgende regeerperiode hard voor maken dat de verantwoordelijkheid voor gezondheid bij de burger zelf wordt neergelegd.

Een ander terrein waar verantwoordelijkheden anders verdeeld moeten worden, is dat van het overheidsapparaat zelf. Nu de overheid zich weer sterk gaat maken, zijn daar goede mensen nodig. Het wordt echter steeds moeilijker goede ambtenaren te krijgen voor rijksdienst en gemeentelijke diensten. In het partijprogramma van D66 wordt voorgesteld ze te lokken met leuke arbeidsvoorwaarden, zoals vrijstelling van collegegeld, maar dat lost het probleem niet op. Goede jonge ambtenaren verlaten de overheid ijlings, zodra ze in de gaten krijgen dat ze zelf nergens verantwoordelijk voor zijn. Topambtenaren vertellen op besloten conferenties dat ze hun eigen werk voortdurend in de steek moeten laten om een bewindspersoon uit de wind te houden. Ze zijn nodig om Kamervragen te beantwoorden en incidenten te dempen. Dat is frustrerend en leidt tot vertrek of onproductief gedrag.

Onproductieve machtsverhouding

In het verkiezingsprogramma stelt D66 dat de nieuwe regering onder leiding van de minister-president een plan moet opstellen tot "modernisering van de rijksoverheid en haar taken. Uitgangspunt is het kantelen van de overheid van een bureaucratistische tot een oplossingsgerichte organisatie." Waar dat plan over

gaat, blijft nog in het duister. Ik zou graag de suggestie willen doen in dat plan op te nemen dat ambtenaren meer eigen verantwoordelijkheid krijgen en minder afhankelijk worden van het politieke machtsspel. Het D66-programma bevat al een kleine voorzet: ambtenaren kunnen worden uitgenodigd om toelichting te geven in Kamercommissies. Maar dat voorstel lijkt meer geboren uit de informatiebehoefte van de volksvertegenwoordigers zelf dan uit een behoefte het gesprek aan te gaan met die ambtenaren. Wij stuiten daarbij op een vreemde gewoonte in de politiek. Gekozen vertegenwoordigers verkeren in de veronderstelling dat hun echte gesprekspartners de politici zijn: ministers, staatssecretarissen, wethouders. Ambtenaren worden in dat systeem beschouwd als tweede garnituur. Onder Paars heeft het roepen om *politiek primaat* bizarre vormen aangenomen. Met het gevolg dat ambtenaren de verantwoordelijkheid snel bij de politiek leggen als er iets mis gaat. Laat de minister maar zweten, hij heeft er toch ooit een brief of memo over gehad?

De nieuwe overheid heeft andere relaties nodig tussen ambtena-

ren en politiek. De ambtenaren moeten meer eigen verantwoordelijkheid krijgen en daarover rechtstreeks verantwoording afleggen aan politiek en burgerij. Het gevolg zal zijn dat zij zich ook verantwoordelijker zullen gaan voelen en gedragen. Het zal ook gemakkelijker worden goede mensen te behouden voor de overheid. Werknemers komen nu vaak binnen met de 'drive' de maatschappij te dienen, maar verliezen die snel door de onproductieve machtsverhoudingen tussen politiek en ambtenarij.

De inzet van D66 zou moeten zijn de uitvoerders de ruimte te laten en ze rechtstreeks verantwoording af te laten leggen. Dat vraagt met name moed van de D66-Kamerleden, die tot nu toe met weinig durf zijn opgetreden. Maar de politiek moet juist een afstandelijker rol spelen. Leg de verantwoordelijkheid waar ze ook genomen kan worden. Meer dan D66 nu voor ogen staat, vergt een nieuwe overheid meer verantwoordelijkheid bij de burgers en meer verantwoordelijkheid bij de ambtelijke uitvoerders. ♦